משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר מועד

רמב"ם על משנה תענית

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה תענית

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-תענית/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ז 6
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 7
משנה ז 7
משנה ח 8
משנה ט 8
משנה י 8
פרק ג 8
משנה א 8
משנה ה 9
משנה ז 9
משנה ח 9
משנה ט 9
פרק ד 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ג 11
משנה ד 11
משנה ה 11

משנה ו 12
משנה ז 12

פרק א

משנה א

מאימתי מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון כו':

כבר קדם לך בסוף הפרק השני מסוכה כי ירידת הגשמים בסוכות אינו סימן ברכה. והלכה כרבי יהושע:

משנה ב

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים כו':

סמוך לגשמים היא תפלת מוסף של יום טוב האחרון של חג כמו שביאר רבי יהודה **וביום טוב הראשון של פסח הראשון** והוא המתפלל שחרית אומר מוריד הגשם והאחרון והוא המתפלל תפלת מוסף אינו זוכר גשם אבל אומר מוריד הטל. ובזמן הזה שאנו עושים שני ימים טובים מפני המנהג אומר מוריד הגשם במוסף יום טוב הראשון מן הימים האחרונים של חג רוצה לומר יום שמיני עצרת ויתמיד זה ביום השני ומה שאחריו והלכה כרבי יהודה:

משנה ג

עד אימתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור כו':

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים כו':

התנא ששנה בכאן בשם רבי יהודה עד שיעבור הפסח לא היה אותו ששנה על שמו מה שקדם זכרו. וכבר אמרנו במה שקדם מן המשנה הלכה כרבי יהודה והלכה כרבן גמליאל. וכל זה בארץ ישראל ובארצות הדומות לה. וכמו כן כל מה שיגיע לידך מן הדבר בזמני התעניות הוא בארץ ישראל. ומה שהוא קרוב לאוירה. אבל בשאר ארצות השאלה בזמן שהמטר טוב והגון באותו המקום ונתן אותו הזמן כאילו הוא שבעה במרחשון וכשיתעכבו הגשמים לאחר אותו הזמן על אלו הדרכים הנזכרים יתנהגו בתעניות כמו שזכר. כי יש ארצות לא יתחילו בהם הגשמים אלא מניסן. וארצות שיש בהם במרחשון הקיץ והגשמים אינם להם טובים אלא ממיתין ומאבדין והיאך ישאלו אנשי זה המקום גשם במרחשון הלא זה מן השקר והאולת וכל זה דבר אמיתי וגלוי:

משנה ד

הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים כו':

יחידים הם התלמידים חכמים ואלו התעניות שני וחמישי ושני:

משנה ה

הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים כו':

בכל מקום שאומר לך אוכלין משחשיכה מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אלא אם ישן לפי שאין מותר לאכול ולשתות אחר שישן בשום פנים באי זה תענית שיהיה:

משנה ו

עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ג' תעניות כו':

אלו השבע תעניות משלימין שלשה עשר תעניות על הצבור. לפני שכבר התענו ששה: ומטין עם חשיכה פירוש שפותחין קצת דלתי החנויות עם חשיכה ואין מוציאין הסחורות שבחנות ואין עושה מהן שורה:

משנה ז

עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן כו':

נזופין כמו גיעורין תרגם ויגער בו ונזף ביה [בראשית לז]:

ובנין ונטיעה האסורים באלו התעניות הוא בנין של שמחה ונטיעה של שמחה כמו הפתוחים והציורין כמו שעושין העשירים המאריכים בבנינם ונטיעת הבשמים והפרדסים שעושין המלכים. אבל בנין לדירה ונטיעה הנטועה לפירותי' ולחיות בשבחה אינו אסור ואין מבטלין אותה לעולם. וירידת הגשמים אחר ניסן סימן קללה הוא כשלא ירדו מתחילת השנה עד ניסן ובארץ ישראל או מקום שהוא כמוהו כמו שבארנו במה שקדם:

פרק ב

משנה א

סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה כו':

זה הסדר אינו אלא בשבע אחרונות:

משנה ב

עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו':

ביתו ריקן רוצה לומר ריקן ממזונות וריקן מעבירות. והאיש הראוי למנותו קודם לכל אדם הוא מי שהוא רגיל בתפלה ולדבר על ראש הקהל ואח"כ שיהיה זקן ויש לו נעימות קול וזה בכל שליח צבור. ומוסף עליו זה שמדבר בו בזה המקום שיהיה מטופל כלומר בעל בנים וביתו ריקן שלא יצא עליו שם רע בילדותו כדי שיתרצו אליו לבות בני אדם

ויקבלו כולם דבריו ברצון. ואלו הששׁ ברכות הם נאמרים אחר גואל ישראל וקודם רופא חולים:

משנה ג

אלו הן זכרונות ושופרות אל ה' בצרתה לי כו':

הזכרונות והשופרות כמו שקדם זכרם בראש השנה (פ"ד הל' ז) ר"ל שלא יאמר זכרון של יחיד ולא זכרון של פורענות והלכה כרבי יהודה:

משנה ד

על הראשונה היא אומר מי שענה את אברהם כו':

אמרו על השביעית רוצה לומר השביעית מן הברכות שהוסיפו עליהם לפי שכבר אמר ששׁ ברכות בלבד הוא מוסיף. והוא כי הוא מוסיף אגואל ישראל תוספות וחותם בה מי שענה את אברהם בהר המוריה וכו' עד גואל ישראל. ולפי שמנה גואל ישראל ברכה אחת מפני התוספת שהוסיף בה וקראה ראשונה היו כולן שבע ברכות גואל ישראל שהיא מכלל שמנה עשׂרה והששׁ שהוסיפו:

משנה ה

מעשׂה בימי ר' חלפתא ור' חנניא בן תרדיון כו':

רוצה לומר שׁער המזרח של הר הבית ושׁער המזרח של עזרה והלכה כחכמים:

משנה ו

שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתענין כו':

כבר קדם בסוף סוכה שמשמרות כהונה היו ארבעה ועשׂרים משמרות והיו עובדין משמר בכל שׁבוע על הסדר בכל משמר בתי אבות היו עובדין גם כן בתי אבות באותו משמר כל אחד ואחד יומו: ואמרו אנשי בית אב רוצה לומר כל הבית אב שהיתה עובדת אותו היום והיו מקילין עליהם בתענית מפני העבודה כדי שלא יחלשו גופם והלכה כחכמים:

משנה ז

אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים כו':

מה שאסרו היין על אנשי משמר ביום ההוא דבר תמידי והטעם שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו אנשי משמר ויסייעו אותם. ועל אנשי בית אב אסור כל זמן עבודתם לפי שהן עוסקין בעבודה. וכבר ידעת איך אסר הכתוב לעשות שום דבר מעניני המקדש בשכרות והוא שנאמר יין ושכר אל תשת וגו' (ויקרא י) והמעמד הוא מישראל

ועוד יתבאר ענינו בסוף זו המסכת ואסור התגלחת על אנשי משמר ואנשי מעמד כל ימי עבודתם הטעם בזה כדי שלא יכנסו כשהן מנוולים כמו שהוא אסור בחולו של מועד:

משנה ח

כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד כו':

היתה אצלם מגילה והיו קורים אותה מגילת תענית והיה כתוב בה ימים ידועים מחדשים ידועים שעשה עמהם השם ניסים ונתבטלו מהם הצרות והיו משבחים אותן הימים מהן ימים כמו שזוכר באותה מגילה שהיו אסורין בהספד ומהן ימים שהם אסורין בתענית וכבר בטלה אותה מגילה ואינן אסורין בהספד ובתענית אותן הימים עצמן כל שכן לפניהם ולאחריהם והוא אמרם בטלה מגילת תענית מלבד פורים וחנוכה שהם אסורים בהספד ובתענית ולפניהם ולאחריהם מותר:

משנה ט

אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי כו':

להפקיע השערים ליקר שערי המזונות מפני שאומר דלת העם לולי הצורך הגדול למטר לא היו מתענין קודם השבת ואין הלכה כרבי יוסי:

משנה י

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים כו':

ואם התחילו אין מפסיקין רוצה לומר אם התחילו להתענות שעה א' אין מפסיקין התענית אלא שמשלימין היום: ואמר ר' מאיר מודה היה שאין משלימין רוצה לומר שמתענין קצת היום ואוכלים קצתו. וכן תשעה באב שחל להיות ערב שבת מתענין קצת היום ואוכלין בסוף היום מפני כבוד השבת ואין הלכה כרבי מאיר אלא אם התחילו מתענין ומשלימין. אבל תשעה באב שחל להיות ערב שבת מתענין לכתחלה ומשלימין. ותשעה באב לא יחול בערב שבת אלא כשהיו עושין על פי הראיה אבל לא בחשבון העבור שהוא בידינו היום:

פרק ג

משנה א

סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה כו':

מפולת הוא שיפלו הכתלים החזקים בלי סיבה גלויה ואין הלכה כר' עקיבא בכולם:

משנה ה

על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון כו':

חיה רעה הוא שיראו חיות רעות בישוב. והתנאי שיראו ביום וכן אם רדפו החיות אחר שני בני אדם הרי זה משולחת ומתריעין עליהן:

ואמרו **על החרב** ואפי' אין דעת בני החיל להורגם אלא להרוג אומה אחרת ואין כוונתם אלא לעבור עליהם הרי היא צרה ומתריעין עליה ומהבטחות השם יתברך לישראל וחרב לא תעבור בארצכם. ואמר כמלא פי תנור ר"ל מקום מן הקרקע שיעורו כפי התנור וכן אמרו כמלא תנור וכבר אמר כי כשיראו החיות המזיקות ביום בישוב שמתריעין עליהם:

משנה ז

על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים כו':

רבי יוסי אומר שאין תוקעין שופר בשבת אלא כדי שיתקבצו העם להושיע אותה מדינה אבל לצעוק לשם ולהתענות לא. ואין הלכה כרבי יוסי למנוע מהם הצעקה בשבת אלא שצועקים ומתענין עליהם בשבת בלא תקיעה. ולא כר' שמעון התימני שאומר מתריעין על הדבר אבל הדין אצלנו אין מתריעין על הדבר כל עיקר אבל מתענין עליו בלבד ואותן שנפל בהם הדבר הם בלבד מתענין ומתריעין כמו שקדם:

משנה ח

על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין כו':

עג עוגה כמו עגול.

ואבן התועים היא אבן גדולה שהיתה בירושלים וכל מי שהיה מוצא מציאה עולה עליה ומכריז כדי שישמעו בעליה וחזרו לו אבידתו ולפיכך נקראת אבן התועים. ורוצה באמרו נמחית שכסו המים עצם האבן: וגמר המעשה כי הוא התפלל והתודה על חטאתיו ומיד נסתלק המטר והיה הדבר קשה לשמעון בן שטח כמו שתראה והוא ענין ראייתו שהביא בזה המעשר ופירוש מתחטא מגעגע:

משנה ט

היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו':

הלל הגדול הוא מהודו לה' כי טוב עד שיר המעלות ומה שחייבם שלא קראו הלל הגדול עד שאכלו ושתו כי העיקר אצלנו אין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שביעה וכרס מלאה והלכה כרבי אלעזר:

פרק ד

משנה א

בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן כו':

שיעור זו המשנה כך בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם בכל תפלה ויש מהם ארבעה פעמים ביום והוא יום הכיפורים ומקצת המעמדות כמו שיתבאר כי בתענית אין בהם תפלת מוסף אבל במעמדות היו מתפללין תפלה יתירה בכל יום והיא נקראת מוסף וזכור תמיד זה העיקר [ועי' ברע"ב בפרקין מ"ד ד"ה חזר רע"ק וכו']. וכל זה דעת ר' מאיר אבל רבי יוסי אומר נשיאות כפים בשחרית ובמוסף ובנעילה אבל במנחה אין הכהנים נושאים כפיהם. וטעם מחלוקתם כי העיקר אצלנו שכהן שכור לא ישא את ידיו ויברך שנא' (דברים י':ח') לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו וכאשר היתה אסורה העבודה בשכור כמו שנתבאר בתורה (ויקרא י) כמו כן אסור לשכור לברך. והכל מודים כי בכל הימים מלבד אלו שלשה פרקים אין נשיאות כפים במנחה לפי שהוא עת ידוע לשכרות ורוב בני אדם שכורים ונחוש שמא ישא ידיו והוא שכור. ועוד יתבאר לך כי אנשי מעמד אסור להם לאכול ביום ארבעה ימים בשבוע. ור' מאיר אומר כי אלו שלשה פרקים שנסתלק' מהם חשש השכרות ישאו הכהנים ידיהם בכל תפלה. ור' יוסי אומר תפלת מנחה שמתפללין בכל יום גזרינן שמא אם נתיר להם נשיאות כפים במנחה באלו השלשה פרקים יעשו גם הם כן בשאר ימים שאפשר בהם השכרות ותפלת נעילה שאינה אלא ביום שהשכרות בו אסור נושאין כפיהן ולא גזרינן והלכה כרבי יוסי. ונתיר היום לכהנים ביום תענית נשיאות כפים במנחה מפני שהן מאחרין תפלת המנחה וכאילו היא תפלת נעילה:

משנה ב

אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל כו':

כבר נתבאר לך מזה הלשון כי מלת מעמד כוללת משמרת כהונה ולויה ואנשי אותו מעמד והיו אנשי מעמד ההם שלוחי ישראל כולם והיה דעתם וכוונתם כולם להתעסק בעבודה ובתפלה ולא היו מתעסקין בעסקיהם והיה לבם ומחשבתם בקרבנות וכשהיה מגיע זמן המעמד כל מי שהיה מהם מאנשי אותו מעמד קרוב מירושלים היה נמצא במקדש בשעת הקרבת הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר ומי שהיה רחוק מירושלים היו מתכנסים בבתי כנסיות שלהם ומתפללין וקוראין כמו שנזכר והיו מתעסקין בעבודת השם כל אותו השבוע שהיה המשמר שלהן בתפלה ובקריאה ותענית

כמו שיתבאר והיו קורין מעשה בראשית לפי ששלימות המציאות בעבודה ואין אצלנו עבודה אלא עם הקרבנות וכן אמרו אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ:

משנה ג

ואנשי המעמד היו מתענין ד' ימים בשבוע כו':

היו קוראין בספר תורה בשחרית ובמוסף רוצה לומר בתפלתם היתירה שהיא מוסף שלהם אבל במנחה היו קורין על פיהם:

ואמרו **נכנסים** רוצה לומר נכנסים לבית הכנסת וידיעת איזו פרשה קורא אותה אחד ואיזו פרשה קורא אותה שנים והיאך סדר הקריאה עוד יתבאר במסכת מגילה (פ"ד הלכה א'):

משנה ד

כל יום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית כו':

יום שיש בו הלל בלי מוסף הם ימים של חנוכה ולפי שהם מדברי סופרים עשו להם חיזוק ודחו המעמד מתחילת היום. ויום שיהיה בו קרבן מוסף ידחה מעמד ממוסף פירוש מתחלת מוסף שלהם ומתפלה שניה חוץ מתפלת מוסף. ואמרו במה שקדם שאנשי מעמד קורין במוסף מורה שיש מעמד במוסף וכבר בארנו כי ענין תפלתם היא הנוספת המיוחד' באנשי מעמד ושאנשי מעמד היו מתפללין תפלה יתירה בכל יום והיא נקראת מוסף. וביום שיש בו תפלת מוסף לכל העם בכלל תדחה הקריאה באותה תפלה היתירה ובתפלת מנחה ואין קורין אלא בשחרית ובנעילה. ומזו ההלכה יתבאר לך כי אנשי מעמד היו מתפללין תפלת נעילה בכל יום והלכה כבן עזאי:

משנה ה

זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן כו':

תדע כי אחד בטבת מכלל ימי חנוכה ולפיכך הוא יום הלל לא מפני שהוא ר"ח דהלל בראש חדש אינו חיוב לא ליחיד ולא לצבור לפי שהוא מנהג ועל הצבור לקרותו בדילוג ויחיד לא יתחיל ואם התחיל גומרו ואם היה יום ר"ח יום הלל לא היה באחד בניסן מעמד ועיקר קרבן העצים הזה כי המשפחות המנויות היו קובעות להם לכל משפחה ומשפחה יום ידוע להביא להם עצים לאש המערכה באלו הזמנים הידועים וביום שהיה יומם הידוע היו מקריבין קרבנות נדבה וזהו קרבן העצים והעתים המזומנים הכתובים בעזרא (נחמיה י, לה):

משנה ו

חמשה דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וכו':

זה הדין הוא בשני תנאים האחד שתהיה סעודה המפסיק בה והשני שתהיה אותה האכילה אחר חצי היום אבל אם אכל קודם חצות סעודה המפסקת או אחר חצות ודעתו לאכול פעם אחרת מותר לו לאכול בשר ולשתות יין ומאמר רבן שמעון בן גמליאל שאמר ישנה רוצה לומר שישנה מנהגו לגרוע כלומר שיגרע מרבוי המאכל והמשקין ואין הלכה כר' יהודה.

ואמרו **בחמישי מותרין** הוא מאמר רבן שמעון בן גמליאל שאמר כל השבת אסור ואפי' לאחר התענית ואין הלכה. וממה שאתה חייב לדעת כי כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב ועוד יתבארו הלכות אבל במקומן ודין תעניתו כדין תענית צום כפור רוצה לומר שאסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומוסיפין מחול על הקדש ועשיית מלאכה בו מגונה מאד:

משנה ז

אמר רשב"ג לא היו י"ט לישראל כט"ו באב ויוה"כ כו':

מה שחייב להטביל הכלים כולם מפני שהיו מתערבות זו בזו ובלי ספק היה בכל ההמון נשים בלי טהורות וכמו כן באנשים בלי טהורים: והנשים הנאות והיפות שבהם היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך שאין אשה אלא ליופי. והמיוחסות כשלא היו נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שאין אשה אלא לבנים: ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו נסתלקה המגפה ממתי מדבר בשנת הארבעים כי המות היתה הרבה בכל ט' באב ובשנה האחרונה נסתלקה והמתינו עד חצי החדש ואז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה וששון: